

نهمین همایش ملی بنیاد علمی قانون یار

همایش مطالعات پژوهشی حقوق ورزشی در عصر نوین

بنیاد علمی قانون یار- کمیته حقوق ورزشی استان اصفهان- دانشگاه آزاد اسلامی دهقان- فرمانداری دهقان
دبیر علمی و مسئول برگزاری همایش: دکتر بهنام اسدی (نماینده مقالات در پایگاه های ملی و بین المللی)
تاریخ برگزاری همایش: ۲۷ بهمن ماه ۱۴۰۴ شماره نمایه: ۴۱۳۵۳۳۲ رده بندی کنگره: ج ۳۳۲۲۴

بررسی مسئولیت کیفری ناشی از فعالیت های ورزشی

از منظر قانون مجازات اسلامی و رویه قضایی

جواد پذیرش^۱

دکترای مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه آزاد واحد کرمانشاه، کرمانشاه، ایران
دبیر تربیت بدنی ناحیه ۱ خرم آباد

فاطمه نادریان

دکترای مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

چکیده

در دنیای امروزی به خوبی نمایان شده که ورزش جایگاه مهمی در اجتماع بشری دارد. لازمه ورزش رقابتی و حرفه ای، درگیر شدن در عملیات ورزشی پیچیده و گاه مخاطره آمیز توأم با حوادث و تبعات نامطلوب است، تاجایی که از ورزش رقابتی به مثابه «جنگ منهای تیراندازی» یاد کرده اند. مسئولیت کیفری ناشی از حوادث ورزشی، از جمله مباحث مهمی است که در علم حقوق ورزشی مورد بررسی قرار می گیرد. سوال مهمی که در اینجا مطرح می شود این است که باتوجه به ماهیت فعالیت های ورزشی و به طور خاص ورزش های رزمی و ورزش های پر برخورد، در چه صورت حوادثی که متعاقب فعالیت های ورزشی به وقوع می پیوندد، ضمانی برای ورزشکار نخواهد داشت؟ این تحقیق با بررسی مطالعات پیشین در این زمینه و با رویکرد توصیفی- تحلیلی از شرایط مدنظر قانونگذار و با نگاهی به رویه قضایی به تحلیل مسئولیت کیفری ناشی از عملیات ورزشی می پردازد. یافته ها حاکی از آن است که براساس ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، عدم مسئولیت کیفری ناشی از حوادث ورزشی دارای شرایطی از قبیل ارتکاب عملیات ورزشی، عدم مغایرت مقررات ورزشی با موازین شرعی، عدم نقض مقررات ورزشی توسط مرتکب است. علاوه بر این بررسی آراء قضایی نشان می دهد که سلب مسئولیت کیفری به معنای از بین رفتن و زوال مسئولیت مدنی نیست و ممکن است با وجود عدم مجازات کیفری ورزشکار صدمه زننده، وی به پرداخت دیه و جبران خسارت از ورزشکار صدمه دیده محکوم گردد.

واژگان کلیدی: حقوق ورزشی، عملیات ورزشی، مسئولیت کیفری، مسئولیت مدنی

^۱ نویسنده مسئول

مقدمه

ورزش به عنوان عاملی برای تقویت جسم و روح و ارتقای کارکردهای فردی و اجتماعی است و نقش مهمی در کیفیت زندگی انسان دارد (روبرت ام دی^۱ و همکاران، ۲۰۱۹: ۷۴). از طرف دیگر به دلیل افزایش دامنه نفوذ و نقش ورزش بر متغیرهای کلان اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در سطح ملی و بین‌المللی و کثرت فعالیت‌های ورزشی حرفه‌ای، و همچنین هیجان بالای رقابت‌های ورزشی و افزایش روز شمار ورزشکاران، تماشاگران و علاقه‌مندان به ورزش، لاجرم آسیب‌ها و صدمات جسمی و روحی ناشی از فعالیت‌های ورزشی نیز افزایش یافته است (نادریان و میرصفیان، ۱۳۹۹: ۲). دولت‌ها با وجود آگاهی از چنین خطرات و آسیب‌ها، در مقابل تمایل شدید جامعه به ورزش و به تبع نقش آن در سلامت جامعه، در برابر حوادث ورزشی، محطاطانه برخورد نموده و از مجازات فرد آسیب‌زننده در ورزش چشم‌پوشی کرده و این اقدامات را جرم‌انگاری ننموده و به قواعد خاص ورزشی که توسط فدراسیون‌های بین‌المللی و ملی تدوین و ارائه می‌شود، بسنده نموده‌است.

در این میان و با توجه به اهمیت موضوع، برای عدم مسئولیت کیفری حوادث ناشی از عملیات ورزشی در میان حقوقدانان چند نظریه مطرح شده است:

اولین نظریه، نظریه قبول خطر و رضایت زیان دیده می‌باشد. طبق این نظریه، چون ورزشکار زیان-دیده با رضایت در مسابقه ورزشی شرکت نموده است و طبیعتاً خطرات ذاتی مربوط به آن ورزش را پذیرفته است، در صورت وقوع حادثه نمی‌توان مسئولیت کیفری برای آن در نظر گرفت (طیبی و دستجردی، ۱۳۹۵: ۹۶).

دومین نظریه، مبتنی بر این موضوع است که چون در حوادث ناشی از عملیات ورزشی، قصد مجرمانه وجود ندارد، بنابراین در صورت وقوع حادثه نمی‌توان برای ورزشکار صدمه‌زننده مسئولیت کیفری در نظر گرفت (مودن رازیان و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۳۴).

گروه سوم از حقوقدانان برحسب عرف و آداب و رسوم اجتماعی معتقدند که نفع اجتماعی ایجاب می‌نماید که حوادث ناشی از عملیات ورزشی، در صورتی که ضمن رعایت موازین و مقررات ورزشی حادث شود از شمول مقررات جزایی خارج گردند (نجفی، ۱۳۹۸: ۲۲۳).

^۱. Robert MD

طبق نظریه چهارم، منشاء واقعی مجازات نشدن ورزشکاران در حوادث ناشی از انجام فعالیت‌های ورزشی و کسانی که در اثناى عملیات ورزشی مرتکب ضرب و جرح می‌شوند، اجازه قانون می‌باشد (اردبیلی، ۱۳۹۴: ۷۳).

بنابراین با توجه به نظریات مطرح در این زمینه، باید پذیرفت که حوادث ناشی از اعمال ورزشی را نمی‌توان جرم محسوب کرد؛ زیرا هدف اصلی از انجام ورزش و عملیات ورزشی تقویت جسم و روح افراد است، نه اعمال مجرمانه و غیرقانونی (چلبی، ۱۳۸۶: ۶۷). در همین راستا، بند ث ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ جمهوری اسلامی ایران، مقرر می‌دارد که: عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن، مشروط بر اینکه سبب حوادث، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم مغایر موازین شرعی نباشد، جرم محسوب نمی‌شود. بنابراین حوادث ورزشی در ورزش اجتناب ناپذیر تلقی گردیده و در نتیجه حادثه و آسیبی که طبق قوانین کیفری می‌تواند جرم و ضمان آور باشد، در رابطه با عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن، با اجازه قانون جرم نیست.

از این رو هدف از این پژوهش، بیان مفهوم عملیات ورزشی و شاخص‌های آن بوده و در نهایت بعد از تبیین این شاخص‌ها، آثاری که مفهوم «عملیات ورزشی» در بیان مسئولیت‌های ورزشکار اعم از کیفری و مدنی دارد با توجه به آراء قضایی موجود در این زمینه بررسی خواهد شد.

• مفهوم «عملیات ورزشی»

در بند ث ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی، تعریفی از عملیات ورزشی ارائه نشده است و صرفاً بیان شده که رفتار ورزشکار که در قالب عملیات ورزشی انجام شود، در صورت دارا بودن برخی شرایط، جرم محسوب نمی‌شود. منظور از «عملیات ورزشی» در این ماده، آن دسته از اقداماتی است که در چارچوب قوانین و مقررات یک رشته ورزشی انجام می‌شود. به بیان دیگر انجام حرکاتی است که در چارچوب مقررات بازی توسط بازیکن برای کسب امتیاز یا پیروزی انجام می‌شود. از این رو پرتاب توپ با دست در هندبال و بستکبال، زدن توپ با دست در والیبال، شوت زدن با پا در فوتبال، زدن ضربه با دست و پا در تکواندو و کاراته، پرتاب وزنه، دیسک یا نیزه در ورزش‌های پرتابی، همه در زمره عملیات‌های ورزشی محسوب می‌شوند. چرا که در مقررات ورزش‌ها مجاز اعلام شده‌اند. البته باید توجه نمود هر رفتاری که از سوی ورزشکار در حین فعالیت ورزشی سرزند، لزوماً عمل ورزشی محسوب نمی‌شود. برای مثال فحاشی کردن و درگیری فیزیکی با بازیکن رقیب، ایراد ضرب و جرح به داور، تماشاگران یا مسئولین برگزاری

مسابقات هرچند در محدوده فعالیت‌های ورزشی (در زمان و مکان برگزاری مسابقه) توسط ورزشکار انجام بگیرد، چون ذاتاً ورزشی محسوب نمی‌شود، از ردیف حوادث ناشی از عملیات ورزشی مدنظر قانونگذار در بند ۱ ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی خارج بوده و با آن مانند یک جرم عادی که در خارج از زمین ورزشی صورت گرفته برخورد می‌شود و در صورت شکایت شاکی خصوصی، مرتکب تحت تعقیب قضایی قرار می‌گیرد. با دقت در صدر بند ۱ ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی در خصوص «عملیات ورزشی» به نظر می‌رسد که دو موضوع مورد حکم قرار گرفته است: ۱. عملیات ورزشی ۲. حوادث ناشی از آن. قسم اول ناظر به نفس حرکات و رفتار مربوط به آن ورزش (مانند رد و بدل شدن ضربات پا در ورزش تکواندو) است و شرکت کنندگان در ورزش (ورزشکاران) را در بر می‌گیرد. اما قسم دوم که حوادث ناشی از آن است، دامنه شمول گسترده‌تری می‌تواند داشته باشد و مواردی که جزء اقتضائات ذاتی آن ورزش نیست و بر آن ورزش به صورت اتفاقی مترتب شده است را نیز شامل گردد (مانند شوت زدن توپ به سمت دروازه در فوتبال و اصابت آن با تماشاگران) مشمول معافیت مقرر در ماده مذکور می‌گردد (الهام و برهانی، ۱۳۹۴: ۱۲۱).

بنابراین منظور از عملیات ورزشی، انجام دادن حرکات قانونی بازی است که ورزشکار در زمان بازی و در مکان خاص آن ورزش انجام می‌دهد. با تأمل در بند ۱ ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی به نظر نمی‌رسد که اشاره مقنن انواع خاصی از عملیات ورزشی باشد و می‌توان گفت در ماده مذکور، باتوجه به اطلاق عبارت «عملیات ورزشی» تمام رشته‌های ورزشی داخل در مصادیق آن بوده و شامل ورزش خاصی نیست. شرط دیگر مذکور در این ماده عدم مغایرت با موازین شرعی است. بدین معنا که اگر قوانین و مقررات خاص یک رشته ورزشی با موازین شرعی مغایرت باشد، اگر ورزشکار آن مقررات را حین عملیات ورزشی رعایت کرده باشد، به دلیل با موازین شرع، ورزشکاری که آن حرکت را انجام داده است، می‌تواند دارای مسئولیت کیفری باشد.

• ملاک‌های تشخیص عملیات ورزشی

عملیات ورزشی، در حقیقت انجام حرکات قانونی یک رشته ورزشی است که ورزشکار در مکان خاص آن ورزش و در طول زمان بازی انجام می‌دهد. بنابراین هر ورزشکار در فعالیت ورزشی خود باید قوانین آن رشته ورزشی را رعایت کند. منظور از این قوانین هم قوانین فدراسیون ورزشی داخلی هم قوانین بین المللی آن رشته ورزشی است که باید رعایت شود.

با دقت در ماده ۱۵۸ قانون مزبور، می‌توان ملاک‌هایی را نظر حقوقی در نظر گرفت که براساس آن رفتار یک شخص، در قالب «عملیات ورزشی» بوده و در نتیجه جرم محسوب نمی‌شود. این ملاک‌ها عبارتند از: ۱- حرکت آسیب زنده از ناحیه ورزشکار انجام شود (اگر حرکت آسیب‌زننده از جانب سایر اشخاص مثل مربی، داور و رخ دهد، مشمول این ماده نخواهد بود). ۲- این حرکت در حین انجام عمل ورزشی باشد (مثلاً در بازی فوتبال، تایم استراحت بین دو نیمه بازی و زمانی که داور بازی را قطع کرده است، جزء زمان بازی محسوب نمی‌شود و اگر ورزشکار در این زمان مرتکب رفتاری شود که موجب آسیب به ورزشکاران دیگر، داور، عوامل برگزاری مسابقات، تماشاگران و شود، این اقدامات مشمول بند ۳ قانون مجازات اسلامی نبوده و موجب مسئولیت برای ورزشکار صدمه زنده خواهد بود). ۳- رفتار ورزشکار از نظر مقررات خاص آن ورزش در زمره حرکات ورزشی مجاز باشد (مثلاً در ورزش تکواندو، ضربه زدن با پا به بالا تنه حریف مجاز است، اما زدن همین ضربه به پایین تنه ورزشکار مقابل مجاز نیست و طبق مقررات ورزش تکواندو، خطا محسوب شده و می‌تواند برای ورزشکار ضربه زنده اخطار به همراه داشته باشد و اگر در اثر همین حرکت نیز آسیب جدی به ورزشکار مقابل وارد شود، می‌تواند برای ورزشکار صدمه زنده مسئولیت به همراه داشته باشد و مشمول این ماده نشود). ۴- حرکت یا رفتار انجام شده مغایر با موازین شرعی نباشد.

• مخاطب قانونگذار در بند ۳ ماده ۱۵۸

در بند ۳ ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی، صراحتاً به مرتکب حادثه ورزشی اشاره نشده است و فقط با ذکر عملیات ورزشی به طور ضمنی نظر خود را رسانده است، چرا که فاعل و انجام دهنده عملیات ورزشی کسی جز ورزشکار نمی‌تواند باشد. حال سوالی که اینجا مطرح می‌شود این است که منظور از ورزشکار چه کسی است؟

ورزشکار در مفهوم خاص به فردی اطلاق می‌شود که دارای توانایی‌های بدنی و مهارت‌های ورزشی در سطح بالایی است و ورزش را به طور حرفه‌ای دنبال می‌کند و عموماً منظور از ورزشکار در معنای خاص، ورزشکاران حرفه‌ای و نیمه حرفه‌ای است. به نظر می‌رسد منظور مقنن در بند ۳ ماده ۱۵۸ مفهوم خاص ورزشکار به شرح فوق نباشد و مفهوم عام ورزشکار مورد نظر بوده است. لذا هرکس که به انجام فعالیت‌های ورزشی بپردازد، با رعایت سایر شرایط می‌تواند از امتیاز این ماده قانونی استفاده کند. مثلاً افرادی که ورزشکار حرفه‌ای یا نیمه حرفه‌ای نیستند، در یک سالن ورزشی فوتسال بازی کنند و در حین

بازی، حادثه‌ای رخ دهد، در صورت رعایت مقررات بازی، هیچ مسئولیتی برای فرد صدمه زننده ایجاد نمی‌شود. خودداری از ذکر مصادیق در عنوان «ورزشکار»، به نوعی نمایانگر نظر مقنن بر حمایت از ورزشکار در صورت وقوع حادثه است. به عبارت دیگر، مقنن کیفری با استعمال واژه «حوادث» کلیه نتایج مجرمانه ناشی از عملیات ورزشی که به طور معمول جرم به حساب می‌آید را مشمول ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی قرار داده است.

• عمل ورزشی ورزشکار صدمه زننده

منظور از عمل ورزشی، اقداماتی است که در چارچوب قوانین و مقررات مدون یک رشته ورزشی خاص انجام می‌شود. اجرای فنون مورد نظر یا تکنیک‌های فردی که برای حفظ بازی یا حمله یا دفاع از حمله حریف انجام می‌شود، جزء جدایی ناپذیر عملیات ورزشی بوده و برای ادامه آن ضروری محسوب می‌شود. سوالی که در اینجا ممکن است مطرح شود این است که آیا آن دسته از فعالیت‌های بدنی و بازی‌های بومی محلی که به موجب عرف در برخی نقاط کشور ورزش تلقی می‌شوند، ورزش در مفهوم مورد نظر مقنن است و مشمول این ماده قانونی می‌شود؟

به نظر می‌رسد که نتوان دامنه شمول این ماده را گسترش داد و معافیت از مسئولیت کیفری مندرج در این ماده را به آن فعالیت‌ها تسری داد.

چرا که اولاً در ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی صراحتاً عبارت «مقررات ورزشی» بیان شده و بدیهی است که منظور از مقررات ورزشی در این ماده، عرف نمی‌باشد.

ثانیاً در قانونگذاری عرف مرجعیتی ندارد و صرفاً برای تشخیص مصادیق می‌توان از عرف کمک گرفت. علاوه بر این‌ها، طبق مقررات هر کدام از فدراسیون‌های ورزشی، قواعد هر رشته ورزشی به طور خاصی تدوین شده است و به نحوی است که نحوه شروع و پایان بازی، برنده و یا بازنده شدن هر یک از دو طرف، تعداد و نوع خطاها، نحوه امتیازدهی، محرومیت از مسابقات و ... به طور دقیق مشخص شده است. بنابراین عملیات ورزشی اگر تابع مقررات خاص آن ورزش نباشد مشمول معافیت مذکور در ماده ۱۵۸ قانون مذکور نخواهد بود مانند بازی فوتبال در زمین آسفالت یا خاکی، بدون حضور داور و نظارت مربی و عدم استفاده از وسایل ورزشی مجاز و ایمن در زمان انجام بازی.

در چنین شرایطی، اگر آسیب دیدگی فرد، مستند به طرف دیگر باشد مشمول ضمان مندرج در قانون دیات می باشد، هرچند فعالیتی که موجب آسیب دیدگی شده است جرم موجب تعزیر محسوب نشود. در چنین شرایطی تشخیص عمدی و غیرعمدی بودن ایراد صدمه با مرجع رسیدگی کننده است.

• رعایت مقررات ورزشی از جانب ورزشکار

هر رشته ورزشی اصولاً دارای یک مجموعه مدونی است که تحت عنوان قوانین یا مقررات، تهیه و در اختیار فدراسیون مربوط به آن رشته ورزشی و هیأت های زیر مجموعه قرار دارد. در این مجموعه ها معمولاً کلیه مقررات مربوط به زمین، بازیکنان، داوران، تخلفات و جرایم و امثال آنها با دقت ذکر شده است. هرگاه حادثه بر اثر حرکات خطای ورزشکار باشد (مانند تکل زدن از پشت در ورزش فوتبال)، مسئولیت قانونی بر عهده ورزشکار خواهد بود و همانند یک فرد عادی که در خارج از زمین ورزشی مرتکب جرم می شود، مجازات خواهد شد. بدیهی است اقدامات غیرورزشی که حین فعالیت ورزشی انجام می گیرد (مانند فحاشی یا کتک کاری ورزشکاران) اساساً قابل طرح در حقوق ورزشی و براساس ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی نیست، چرا که ورزش و امکان ورزشی اصولاً وسیله ای برای مصونیت ورزشکار متخلف نیست (آقای نی، ۱۳۹۷: ۵۴).

البته باید توجه داشت که رعایت مقررات مربوط به هر ورزش تنها وظیفه ورزشکار نیست، مثلاً اگر حوادث ناشی از عملیات ورزشی به علت تخطی مسئولان برگزاری مسابقات ورزشی و یا مدیران باشگاه ها از مقررات باشد، تقصیری بر عهده ورزشکار نیست، ضمن آنکه مسئولیت این حوادث متوجه مدیر یا فرد خطا کار خواهد بود. برای مثال اگر استقرار تماشاگران در محوطه پرتاب وزنه یا نیزه و یا دیسک به صورتی باشد که آنها را در معرض خطر اصابت قرار دهد، حوادث احتمالی ناشی از آنها علیه مسبب یا مسببان آن قابل تعقیب کیفری است (اردبیلی، ۱۳۹۴: ۸۳).

رعایت محدوده مکانی در عملیات ورزشی ضروری می باشد، چرا که عملیات ورزشی محدوده مکانی خاص خود را نیز دارد. حوادث ناشی از عملیات ورزشی برای آنکه قابل مجازات نباشد، باید علاوه بر رعایت محدوده زمانی عملیات ورزشی، محدوده مکانی آن هم رعایت گردد. بنابراین عملیات ورزشی لزوماً در اماکنی انجام گیرد که از نظر قوانین و مقررات، مجاز و آماده فعالیت مخصوص آن ورزش با توجه به نوع ورزش باشد.

رعایت محدوده زمانی رشته‌های ورزشی که جزء قوانین و قواعد رشته‌های ورزشی به حساب می‌آیند نیز ضروری به نظر می‌رسد. به این معنا که اگر عملیات ورزشی در محدوده زمانی اش رخ بدهد، قابل مجازات نیست؛ چرا که یکی از خصوصیات ویژه عملیات ورزشی انجام آن در مدت زمانی مشخص می‌باشد و رعایت این مورد مطابق بند ث ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی، الزامی است. در مورد محدوده زمانی عملیات ورزشی می‌توان بازه‌های ورزشی را به دو دسته ۱- مسابقه ورزشی ۲- تمرین ورزشی تقسیم بندی کرد. در مورد مسابقات ورزشی مدت و زمان آن بر طبق قوانین و مقررات، معلوم و مشخص است. اما در مورد تمرینات مدت آن را مربی با توجه به وضعیت ورزشکار و آمادگی جسمانی او تعیین می‌نماید و معمولاً تمرینات ورزشی مقید و محدود به زمان خاصی نیستند و ممکن است تمرین طولانی‌تر و بیشتر از زمان و دفعات مقرر در مسابقه باشد. در این حالت تا زمانی که بازی و تمرین ادامه پیدا کند، محدوده زمانی آن ورزش است و از نظر قانون مجازات اسلامی، حوادث ناشی از آن با رعایت شرایط مقرر در قانون قابل مجازات نمی‌باشد.

برای مثال ورزش تکواندو در سالن ورزشی انجام می‌گیرد و استفاده از تاتمی در کف سالن و تجهیزات ورزشی مثل کلاه و هگو فعالیت‌های ورزشکاران را آسان نموده و خطرات را به حداقل ممکن می‌رساند. اگر فنون تکواندو را در جایی غیر از سالن تکواندو و بر روی غیر از تاتمی و داخل کوچه و خیابان انجام دهند، حتی طرفین ورزشکار هم باشند، در صورت بروز حوادث و صدمات بدنی، به علت انجام عمل در مکان غیرورزشی، نمی‌توانند از معافیت مقرر در ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی استفاده نمایند. چرا که قانون مجازات اسلامی این حرکت در خیابان و ... را یک عمل ورزشی در یک مکان ورزشی نمی‌شناسد (چلبی، ۱۳۸۶: ۸۴).

• عدم مغایرت قوانین و مقررات با موازین شرعی

یکی دیگر از شاخص‌های اثرگذار در جرم محسوب نشدن حوادث ورزشی، عدم مغایرت مقررات ورزشی با موازین شرعی است که در انتهای بند ث ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی به آن اشاره شده است. مشکلی که در اینجا ممکن است ایجاد شود این است که مفهوم این عبارت به صورت دقیق روشن نیست. زیرا در شرع اسلام، موازین خاصی برای بسیاری از ورزش‌ها بیان نشده است و تنها ورزش‌هایی مانند شنا و اسب سواری و تیراندازی مورد تأکید بوده‌اند. با توجه به گسترش روزافزون رشته‌های ورزشی و شکل‌گیری رشته‌های ورزشی جدید، انطباق مقررات مربوط به تمام رشته‌های ورزشی با موازین شرعی

میسر نیست. اما به طور کلی از نظر اسلام اصل در ورزش، اباحه است چرا که حرمت نیازمند دلیل بوده و دلیلی بر حرمت اصل ورزش وجود ندارد.

عبارت «موازین شرعی» دارای مفهوم بسیار وسیع و گسترده‌ای است و تدوین کنندگان قانون مجازات اسلامی، اصول و ضابطه‌ای برای تعریف یا تعیین مصادیق آن مشخص نکرده‌اند. بدین ترتیب وظیفه قضات و محاکم کیفری است که چارچوب موازین شرعی محدودکننده مقررات حاکم بر عملیات ورزشی و مسابقات ورزشی را شناسایی نموده تا در برخورد با حوادث ورزشی بتواند عملیات مشروع و منطبق با موازین شرعی را تشخیص دهد و سپس در صدور حکم اقدام نماید.

درخصوص ورزش‌های خطرناک فردی (مانند ورزش بوکس) که احتمال آسیب دیدن خود ورزشکار و در ورزش‌های خطرناک گروهی یا برخوردی (مانند ورزش کبده) صدمه دیدن یا صدمه وارد کردن به ورزشکار طرف مقابل بسیار محتمل است. در ورزش‌های این چنینی که منجر به تلف جان یا نقص عضو می‌شود، این ورزش‌ها شرعاً حرام است (ملک افضلی اردکانی و ملک افضلی اردکانی، ۱۴۰۰: ۱۲۶). چرا که شرعاً و عقلاً دفع ضرر واجب است.

آیت الله مکارم شیرازی در پاسخ به سوالی در زمینه مشروعیت اینگونه ورزش‌ها که پرسیده شده صدمات ناشی از بعضی از انواع ورزش‌ها بسیار زیاد است، به طوری که در خیلی از موارد موجب جرح، سیاهی یا قرمزی عضو بدن می‌شود، حکم اینگونه ورزش‌ها چیست؟ بیان نموده‌اند: هرگاه غرض از این ورزش‌ها دفاع از جان یا دفاع از سرزمین اسلامی و مسلمانان باشد، اشکال ندارد، اما بهتر است برای برطرف شدن ضمان، طرفین قبل از شروع مسابقه برائت ذمه اخذ کنند» (ملک افضلی اردکانی و ملک افضلی اردکانی، ۱۵۳).

• مسئولیت کیفری ورزشکار

فعالیت‌های ورزشی همواره با آسیب‌ها و خطراتی همراه بوده است و موجب مسئولیت برای ورزشکاران است که این مسئولیت به دو شاخه جزایی و مدنی تقسیم می‌شود. (بادینی، ۱۴۰۲: ۳۱۱) البته در بحث مسئولیت ناشی از عملیات ورزشی، باتوجه به اختلاطی که بحث مسئولیت کیفری و مسئولیت مدنی (در حیطه خسارات ناشی از جرم و ضمانت اجرایی دیه) با هم دارند، بند ۱۵۸ ماده ۱ قانون مجازات اسلامی علاوه بر بحث مسئولیت کیفری، در خصوص مسئولیت مدنی و ضمان مالی نیز تسری دارد.

در قلمرو حقوق کیفری، منظور از مسئولیت کیفری به معنای تقبل آثار و عواقب رفتار مجرمانه است، یعنی تحمل مجازاتی که سزای رفتار سرزنش آمیز بزهکار به شمار می‌آید. لیکن به صرف ارتکاب جرم نمی‌توان بار مسئولیت را یکباره بر دوش مقصر گذاشت، بلکه پیش از آن باید او را سزاوار تحمل این بار سنگین دانست. یعنی بتوان تقصیری که مرتکب شده است، نخست به حساب او گذاشت، سپس از او حساب خواست (اردبیلی، ۱۳۹۳: ۶۵). درخصوص مسئولیت کیفری ناشی از «عملیات ورزشی» به نظر می‌رسد همانگونه که مقنن در شرایطی با لحاظ مصالح و منافع و مضار جامعه مبادرت به جرم انگاری رفتاری می‌نماید، به خاطر نقشی که ورزش در سلامتی تن و روان افراد داشته و باعث رشد و شکوفای جامعه می‌گردد، و هدف اصلی و اساسی عملیات ورزشی پرداختن به امر ورزش به منظور تقویت جسم و روح افراد کشور است، نه اعمال مجرمانه و غیرقانونی. از این رو نفس عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن که گاه منجر به آسیب جسمانی به ورزشکار یا فوت وی منجر می‌گردد، جایز شمرده شده و فاقد عنوان مجرمانه است.

سوالاتی که پیش می‌آید اینکه اگر اقدامات ورزشکار با وجود رعایت جوانب احتیاط و لحاظ شرایط مذکور در بند ۱۵۸ ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی، موجب تلف نفس یا عضو شود، آیا می‌توان مرتکب را نسبت به جنایت واقع شده مسئول دانست؟ به نظر می‌رسد از آنجایی که ورزش امری مشروع و مباح بوده و به دلیل اذن قانونی در ورزش و رضایت طرفین ورزشکار به انجام آن، با جمیع شرایط پیش گفته در بحث قبلی، نمی‌توان مسئولیت کیفری برای ورزشکار متصور شد (ارسطویی و همکاران، ۱۴۰۱: ۵).

در این راستا دادنامه شماره ۱۶۷۸ - ۷۷/۹/۲۲ شعبه ۱۱۰۲ دادگاه عمومی تهران اشعار می‌دارد: «... آنچه مسلم است، در ورزش‌های رزمی وارد ساختن ضربات مختلف جزء اصول آن می‌باشد و دادگاه برای روشن شدن این موضوع که آیا ضربه به صورت صحیح و در چارچوب ضوابط ورزش تکواندو وارد شده یا خیر، مبادرت به جلب نظر کارشناسان فدراسیون تکواندو [کرده‌اند و آن‌ها] طی گزارش مبسوطی عملکرد مربی را متعارف و مطابق مقررات ورزشی تکواندو اعلام نموده‌اند... بنا به مراتب، توجهاً به اظهارات شکایه و آقایان مسئول وقت مجموعه ورزشی و آقای مربی و اظهارات تعدادی از هنرآموزان ورزش مذکور که ناظر به صحنه بوده‌اند و همچنین نظریه کارشناسان فدراسیون تکواندو و پزشکی قانونی، دادگاه حادثه مذکور را در چارچوب ضوابط ورزشی تکواندو دانسته و عمل غیرمتعارفی را متصور نمی‌داند و بنا بر قاعده برائت‌الذمه به استناد اصل ۳۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، حکم به برائت آقای

مربی و آقای مدیر وقت باشگاه ورزشی صادر و اعلام می‌نماید. پس، با توجه به رأی فوق اگر ضربات مطابق قانون آن ورزش باشد، مسئولیت کیفری متوجه ورزشکار ضارب نخواهد بود.

البته باید توجه داشت که زوال مسئولیت کیفری به معنای زایل شدن مسئولیت مدنی نیست و ورزشکاری که باعث آسیب شده است، بایستی از عهده پرداخت خسارت برآید. با لحاظ اینکه مسئولیت مدنی در قوانین ایران بر پایه نظریه رابطه استناد می‌باشد که دارای سه رکن می‌باشد؛ ۱. وجود خسارت ۲. فعل و عمل زیانبار ۳. رابطه سببیت بین خسارت و فعل زیانبار شخص. به نظر می‌رسد در حوادث ورزشی رابطه استناد محرز است و شخص مسئولیت مدنی در قبال رفتار خویش و جبران خسارت وارده را دارا می‌باشد. در ادامه به نمونه‌ای از رأی دیوان عالی کشور اشاره می‌شود که همین استدلال را پذیرفته است. در یک پرونده مصدوم در بازی فوتبال بر اثر شوت متهم که با دست وی برخورد نموده مضروب شده و متهم به پرداخت چهار پنجم خمس دیه همان عضو (شکستگی قسمت تحتانی استخوان زند اعلی ساعد راست) در حق شاکی محکوم می‌گردد. وکیل متهم درخواست اعاده دادرسی مستند به بند ۱ ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ تقدیم دیوان عالی کشور می‌نماید با این استدلال که عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن جرم نبوده تا قابلیت مجازات داشته باشد و به لحاظ عدم رعایت تناسب جرم و مجازات مستند به بند ۶ ماده ۲۷۲ از قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری، تقاضای نقض رأی را می‌نماید. به موجب رأی دیوان عالی کشور: ماده ۱۵۸ (بند ۱) قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ در مقام توجیه عمل و زایل دانستن وصف مجرمانه بودن وضع شده و منظور از اینکه قابل مجازات نمی‌باشد ناظر به مجازات‌های تعزیری است که در بخش کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۵ پیش‌بینی گردیده و نافی حق خصوصی افراد و سلب مسئولیت مدنی مرتکب، که از حیث نسبیت یا رابطه مستقیم به عهده مرتکب گذاشته می‌شود، نخواهد بود. لذا استدلال و استنتاج وکیل مدافع قابلیت انطباق با بند ۶ ماده ۲۷۲ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری ندارد و با توجه به این که موکل ایشان اولاً به اتهام ایراد ضرب غیرعمدی مجرم شناخته شده، ثانیاً فقط به پرداخت دیه بدون مجازات تعزیری محکومیت یافته و مستند به مفهوم مخالف ماده ۲۷۴ قانون یاد شده نسبت به تقاضای مطروحه قرار رد صادر می‌گردد.^۱

۱. دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۲۵۲۰۳۳۶۷ مورخ ۱۳۹۳/۸/۲۰ از شعبه ۳۷ دیوان عالی کشور

اداره کل حقوقی قوه قضائیه در یک نظریه مشورتی^۱ در پاسخ به این سوال که آیا در مورد صدمات ناشی از عملیات ورزشی، مسئولیتی متوجه ورزشکار می‌باشد، بیان نموده است که: در مورد حوادث و صدمات ناشی از عملیات ورزشی، چون مبنای شرکت در آن عملیات پذیرش نتیجه احتمالی حاصله (از قبیل احتمال صدمه دیدن) می‌باشد و عرف و موازین حاکم بر آن رشته ورزشی نیز همین است، لذا شرکت در آن عملیات به معنای ابرای ضمنی ذمه طرف دیگر است و در صورتی که موازین و مقررات رشته ورزشی خاصی رعایت شده باشد، طبق بند ۳ ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی^۲ قانوناً مسئولیتی متوجه بازیکن نخواهد بود و دیه‌ای هم به آن تعلق نمی‌گیرد. لیکن امکان مطالبه خسارت از باب مسئولیت مدنی در صورت اجتماع شرایط آن منتفی نیست.

برخی حقوقدانان نیز بر طبق این نظر مشورتی معتقدند که به طور معمول فرض بر این است که بازیکنان و ورزشکارانی که به خواست و اراده خود به بازی می‌پردازند خطرهای عادی، آشکار و قابل پیش‌بینی مربوط به مسابقه را قبول می‌کنند و در این خصوص، رضایت زیان دیده و به نوعی توافق ضمنی در مورد پذیرش خطر و انتفای مسئولیت قابل اثبات است (حسینی و اسحاقی، ۱۳۹۴). از نظر این دسته از حقوقدانان، ورزشکار با ورزش کردن اذن به جنایت داده است و از این رو ضمانی بر عهده ورزشکار طرف مقابل نبوده و اصل بر براءت است.

در جواب باید گفت که اذن ورزشکار، اذن در ورزش بوده و نه در تلف. از این رو اذن وی در سقوط ضمان تلف، موثر نخواهد بود، همچنان که بین اذن و ضمان منافاتی وجود ندارد و اذن متوجه نتایج حاصله نخواهد بود.

نتیجه‌گیری

براساس اصل قانونی بودن جرم و مجازات، هیچ امری را نمی‌توان جرم دانست مگر به موجب قانون، برای آن مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی تعیین شده باشد. از این رو باید گفت اصل بر جرم نبودن اعمال است، مگر اینکه به موجب قانون آن عمل جرم شناخته شده باشد. در حال حاضر با اتکا بر ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی، حوادث ناشی از عملیات ورزشی فاقد مجازات کیفری است. در واقع ویژگی اصلی ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی که موجب براءت مرتکب آن است، به عنصر ورزشی بودن

۱. نظر مشورتی ۷/۴۱۲۰ مورخ ۱۳۷۷/۹/۲۸ اداره کل حقوقی قوه قضائیه

۲. قانون مجازات اسلامی، مصوب ۱۳۷۵

اقدامات مرتکب مربوط می‌شود. مطالعه حاضر نشان داد با توجه به متن ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی، آنچه از نظر قانونگذار کیفری، مجازاتی به دنبال ندارد، حوادث ناشی از بازی‌های ورزشی نظیر جراحات و شکستگی‌های اتفاقی است. بنابراین مراد قانونگذار از ماده ۱۵۸ قانون مذکور، فقط نتایج سوء ناشی از عملیات ورزشی نبوده بلکه نفس اعمال مذکور، مانند ضرباتی که بازیکنان در بازی مشت زنی یا ورزش‌های رزمی مبادله می‌کنند، نیز مدنظر است.

نتایج تحقیق نشان داد که عملیات ورزشی باید در چارچوب مقررات حاکم بر یک رشته ورزشی صورت گرفته باشد تا اقدام مرتکب در ایراد صدمه به دیگری در جریان برگزاری مسابقه یا عملیات ورزشی تقصیر محسوب نگردد و باعث عدم مسئولیت کیفری مرتکب شناخته شود. بنابراین، بازی فوتبال یا والیبال در معبر عمومی و بدون نظارت مربی و عدم استفاده از وسایل ورزشی مجاز و مطمئن، فرد را از مسئولیت بری نمی‌کند. همچنین از بند ۳ ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی می‌توان دریافت که رعایت مقررات ورزشی در صورتی از اسباب برائت است که با موازین شرعی مغایرت نداشته باشد. بنابراین، اعتبار مقررات ورزشی در این زمینه مطلق نیست، چرا که موازین شرعی و قانونی به کسی اجازه نمی‌دهد که با سوءاستفاده از قواعد ورزشی به دیگری آسیب برساند. با توجه به متن قانون مجازات اسلامی چنانچه ورزشکار رعایت مقررات مربوط به ورزش را نموده اما حادثه‌ای در نتیجه عملیات ورزشی نسبت به ورزشکار دیگر رخ دهد، صرفاً از جنبه مسئولیت مدنی و پرداخت دیه مسئول خواهد بود. البته در صورتی که ورزشکار رعایت مقررات ورزشی را نکرده باشد، مسئولیت کیفری در قبال حوادث ناشی از عملیات ورزشی دارد. در واقع اختلاط و یگانگی مسئولیت کیفری و مدنی در دیه حاصل می‌شود. یعنی شخص ورزشکار، به لحاظ مسئولیت کیفری، مسئولیت نداشته و مجازات نمی‌شود، اما به لحاظ مسئولیت مدنی، دیه بر عهده اوست هرچند که رعایت مقررات ورزشی را نموده باشد. به عبارت دیگر دیه ماهیتی دوگانه دارد و از سوی ورزشکار باید پرداخت نماید.

• تشکر و قدردانی

بدین وسیله نویسندگان مراتب تشکر و قدردانی خود را اساتید گرانقدری که در انجام این پژوهش آنان را یاری نمودند و با نظرات ارزشمند خود بر غنای پژوهش افزودند، اعلام می‌دارند.

منابع و مأخذ

الف) منابع فارسی

۱. اردبیلی، محمدعلی. (۱۳۹۴). حقوق جزای عمومی جلد یک، انتشارات میزان، تهران، چاپ چهل و یکم.
۲. اردبیلی، محمدعلی. (۱۳۹۳). حقوق جزای عمومی جلد دو، انتشارات میزان، تهران، چاپ سی دوم.
۳. ارسطویی، مرتضی. بابایی، داریوش. اکرامی، رحیم. (۱۴۰۰). نقش رضایت زیان دیده در مسئولیت مدنی ناشی از حوادث ورزشی حین عملیات ورزشی با نگرشی به مبانی اخلاقی، فصلنامه اخلاق زیستی، دوره دوازدهم، شماره اول، ص ۱۱-۱.
۴. الهام، غلامحسین. برهانی، محسن. (۱۳۹۴). درآمدی بر حقوق جزای عمومی جلد یک، انتشارات میزان، تهران، چاپ اول.
۵. آقایی‌نیا، حسین. (۱۳۹۷). حقوق ورزشی، انتشارات میزان، تهران، چاپ پانزدهم.
۶. چلبی، البرز. (۱۳۸۹). حقوق ورزشی (قواعد عمومی حقوق جزا)، انتشارات جنگل، چاپ اول.
۷. بادینی، حسن. (۱۴۰۲). فلسفه مسئولیت مدنی، انتشارات سهامی انتشار، تهران، چاپ پنجم.
۸. حسینی، سید محمد. اسحاقی، الهام. (۱۳۹۴). مسئولیت مدنی و کیفری ناشی از فعالیت‌های ورزشی، دانش حقوق مدنی، دوره چهارم، شماره اول، ص ۶۷-۵۵.
۹. طبیبی، مرتضی. مجیدی دستجردی، لیلا. (۱۳۹۵). بررسی وظایف و مسئولیت مدنی مربیان ورزشی، مجله حقوقی، دوره سوم، شماره اول، ص ۱۱۱-۸۰.
۱۰. ملک افصلی اردکانی، محسن. ملک افصلی اردکانی، مجتبی (۱۴۰۰). حکم شرعی ورزش‌های خطرناک و ضمان ناشی از حوادث آن در پرتو ضرورت جامعه اسلامی، فصلنامه اصول فقه، دوره ۵۳، شماره ۳، ص: ۱۴۷-۱۶۷.

۱۱. موذن رازیان، جعفر. مدادی نانس، الهه. حمزه‌زاده، ابراهیم. (۱۳۹۷). بررسی مبانی و ابعاد فقهی حقوقی مسئولیت در ورزش، فقه و مبانی حقوق اسلامی، سال یازدهم، شماره سوم، ص ۱۴۶-۱۲۳.

۱۲. نادریان، فاطمه. (۱۳۹۹). پایان نامه طراحی مدل پارادایمی کاهش جرایم در حاشیه برگزاری مسابقات فوتبال: مطالعه موردی: استادیوم نقش جهان، استاد راهنما دکتر حمیدرضا میرصفیان، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه اصفهان.

۱۳. نجفی، سینا. (۱۳۹۸). نگاهی نو به مبانی نظری ضوابط و اصول مسئولیت کیفری حقوق ورزشی، پژوهش های حقوقی قانون یار، دوره دوم، شماره هفتم، ص ۲۳۷-۲۱۷.

(ب) منابع لاتین

Robert MD; Diaz., Miller, Emily K. MD; Kraus, Emily MD; Fredericson, Michael MD. (۲۰۱۹). Impact of Adaptive Sports Participation on Quality of Life, Sports Medicine and Arthroscopy Review, ۲۷(۲), ۷۳-۸۲.

نهمین همایش بنیاد علم و قانون یار

(اصفهان - دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان) ۲۷ بهمن ۱۴۰۴

نهمین همایش علمی

مطالعات پژوهشی حقوق ورزشی در عصر نوین

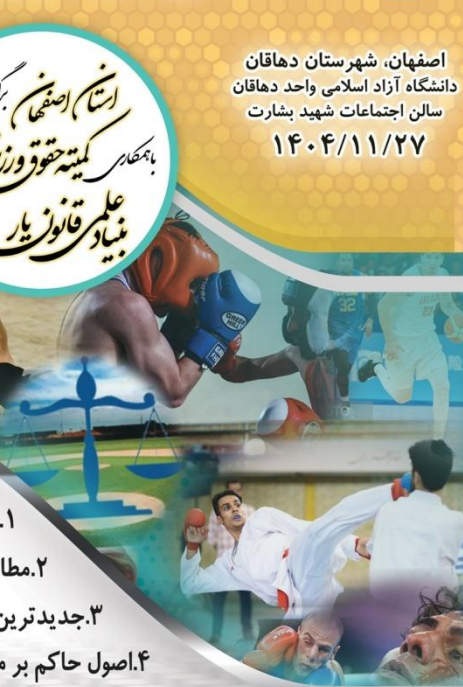

رئیس اصفهان برگزار کردند
با محضر کمیته حقوق ورزشی
بنیاد علم و قانون یار

اصفهان، شهرستان دهقان
دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان
سالن اجتماعات شهید بهشت
۱۴۰۴/۱۱/۲۷

دیراجرای همایش: مجرمضامراد

۰۹۱۲۰۳۶۱۸۰۸

محورهای پذیرش مقاله:

۱. موضوعات مرتبط با قوانین و حقوق ورزشی
۲. مطالعات فقهی و اسلامی در راستای علوم ورزشی
۳. جدیدترین یافته های علمی در زمینه های مختلف ورزشی
۴. اصول حاکم بر مقررات، احکام و قوانین ورزشی در نظام حقوقی

ارسال فایل ورد مقاله (به همراه شماره تماس) به ایمیل Ghanonyar@yahoo.com

یا ارسال از طریق ایتا، واتس آپ به شماره ۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

CIVILICA

DRJI

MENDELEY

دبیرخانه مرکزی همایش ۵۲۶ و ۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹ واحد صدور گواهی نامه ۸۴ و ۲۱۴۴۴۴۱۷۶۴

سایت اطلاع رسانی همایش های موسسه قانون یار www.Ghanonyar.ir

نهمین همایش بنیاد علم و قانون یار (همایش مطالعات پژوهشی حقوق ورزشی در عصر نوین) استان اصفهان - دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان ۲۷ بهمن ماه ۱۴۰۴